

De er lidt ligesom æggeskaller, for de er hule indeni og kan derfor nemt gå i stykker, hvis man flytter dem

På en af landets fineste adresser ligger en af verdens bedst bevarede gipsamlinger. Alligevel har den været lukket for publikum i flere år. Og nu overvejer Kulturministeriet at flytte samlingen, der har til huse i Vestindisk Pakhus ved havnefronten i København, og sælge bygningen. Det vil være en katastrofe, men er billedkunstner Bjørn Nørgaard. Tag med på besøg i et hus pakket med nøgne ynglinge, gamle aviser, krinoliner og en mørk fortid.

IDA HERSKIND

TORBEN BENNER

Det var lidt en tilfældighed, at museumsinspektør Henrik Holm opdagede, at der var noget galt. Pludselig var der hvide plamager på Bertel Thorvaldsens gipsafstøbning fra 1816, 'Liggende såret kriger'. Da han undersøgte dem nærmere, viste det sig at være svampede kraterer. Skabt af vanddråber, der dryppede ned fra en radiator i Den Kgl. Afstøbningssamling.

»Detaljerne i de ramte områder er nu smadret og forsvundet«, siger museumsinspektøren.

»Det minder jo om kinesisk vandtortur«.

Andre gange er det sprinkleranlægget, der drypper, fortæller Henrik Holm og ligger op mod den gamle brandskring fra 1970 iløft over sig.

Henrik Holm kalder sprinkleranlægget »en tildkende bombe« og mener, at det bør skiftes omgående, så det ikke ødelægger den unikke afstøbningssamling.

»Det er et spørgsmål om tid, før der går hul på det igen. Vikan risikere, at det sender flere tusind liter vand ud på alle tider af døgnet«, siger han.

Den Kgl. Afstøbningssamling er en af de største og bedst bevarede gipsafstøbningssamlinger i verden. Men den er truet. Ikke bare af en radiator og et sprinkleranlæg, men også fordi Kulturministeriet vil flytte den ud af Vestindisk Pakhus og overveje at sælge bygningen på den eftertragtede adresse på havnefronten ved Amalienborg i København.

»Der er et misforhold mellem pakhusets attraktive placering og dets nuværende anvendelse«, skriver ministeriet i en mail til Politiken.

Henrik Holmhåber aldrig, at det kommer så vidt. For afstøbningerne er skrø-

belige, og han frygter, at en flytning vil ødelægge dem.

»De er lidt ligesom æggeskaller, for de er hule indeni og kan derfor nemt gå i stykker, hvis man flytter dem«, siger han.

Samlingen og pakhusets fremtid har længe været usikker. I snart 20 år er det

FAKTA

Den Kgl. Afstøbningssamling

Den Kgl. Afstøbningssamling blev grundlagt med skabelsen af Kunstakademiet på Charlottenborg i 1754 og blev udvidet i slutningen af 1800-tallet med store indkøb.

I dag udgør den af tre grundpiller i Statens Museum for Kunstsamlinger. Afstøbningssamlingen består af ca. 2.150 gipskulpturer. Fra små portrætbuster til store rytterstatuer. Størstedelen er afstøbninger af værker fra antikkens Grækenland og Rom. Resten fra Vesteuropas middelalder og renaissance.

Kun få andre samlinger i verden, blandt andet i Berlin, London og Moskva, er på niveau rent størrelsesmæssigt med den danske.

Kulturministeriet overvejer at flytte samlingen, fordi den ligger i Vestindisk Pakhus på en attraktiv adresse, men ikke er åben for offentligheden.

blevet diskuteret, om samlingen skulle flyttes. Men ingen har kunnet eller villet beslutte, hvad der skal ske. Formelt hører selve samlingen under Statens Museum for Kunst, mens Kulturministeriet og dermed staten ejer pakhuset og er ansvarligt for det.

Hølydte protester lyder fra kunstnere og andre kunstinteresserede, der mener, at stedet rummer en unik blanding af kolonihistorie, i form af pakhuset, og europæisk kunsthistorie, i form af afstøbningssamlingen.

»I dag får du slet ikke lov til at lave afstøbninger af Michelangelos værker. Vi har 90 procent af dem lige her«, siger kunstneren Bjørn Nørgaard, der er medlem af foreningen Afstøbningssamlingens Venner.

Siden 2016 har udstillingen i praksis været lukket for publikum, fordi Statens Museum for Kunst som følge af grønthøsterbesparelser under den borgerlige regering ikke længere havde råd til at have faste åbningstider. Private grupper kan dog booke adgang for 1200 kroner og for yderligere 750 kroner få en omvisning.

En lukning, der nu kan ende med, at samlingen bliver flyttet. For netop den begrænsede adgang er sammen med den dårlige brandskring årsagen til, at ministeriet overvejer at sælge Vestindisk Pakhus og flytte Afstøbningssamlingen, viser et notat fra februar, som Politiken har fået aktindsigt i.

Uanset hvilken løsning Kulturministeriet eller politikerne vælger, så vil den være dyr. Det vil koste et meget stort millionbeløb at brandsikre og istandsætte det gamle pakhus. Og ligeledes et stort millionbeløb at flytte samlingen og finde et nyt sted. ▶

SKADET.
Billedhuggeren Bertel Thorvaldsens rekonstruktion af 'Liggende, såret kriger' fra Aphaia-templets vestgavl, i Ægina i Grækenland har taget skade af de vanddråber, der gennem formentlig en uge, dryppede ned på figuren, før skaden blev opdaget. Foto: Miriam Dalsgaard

Direktør for Statens Museum for Kunst Mikkel Bøgh kalder situationen foren »catch 22«.

En helstøbt samling

Billedkunstneren Bjørn Nørgaard har været betaget af Afstøbningssamlingen, siden hans far i 1950'erne tog ham med ind på Statens Museum for Kunst i Sølvgade i København, hvor samlingen på det tidspunkt stod i stueetagen.

Her beundrede han de meterhøje gipsafstøbninger af hovedværker fra den vestlige kulturhistorie. Lige fra 'Venus fra Milo' til Michelangelos 'David' samt andre hvide gipsafstøbninger af konger og kejsere, guder og fabeldyr, ryttere og atleter.

»Ideen var, at man startede i antikken, og så gik man gennem samlingen og videre op gennem historien til renessancen og klassicismen, inden man så kom ad trapperne op til malerierne på museet. På den måde bevægede man sig gennem hele kunsthistorien«, siger Bjørn Nørgaard.

Senere, da han som ung kunstner forgeses søgte ind på Det Kongelige Danske Kunstakademi, hvor han siden blev professor, brugte Bjørn Nørgaard netop Afstøbningssamlingen som forlæg for sine skitser og tegninger.

En tradition, der går helt tilbage til skabelsen af kunstakademiet på Char-

“
Det er gået op for mig, hvor tæt den sorte og den hvide historie hænger sammen

Henrik Holm, museumsinspektør

lottenborg i 1754, hvor de første 60 skulpturer blev indkøbt til eleverne.

»I mange år var den eneste undervisning på Kunstakademiet, at man tegnede de her gipsafstøbninger«, siger Bjørn Nørgaard.

Kunstakademiets samling blev væsentligt forøget de næste 150 år. Ikke mindst med bryggeren Carl Jacobsens mange indkøb i slutningen af 1800-tallet, hvor samlingen opnåede en størrelse, der i dag gør den til en af de største og mest komplette i verden med mere end 2.000 gipsafstøbninger.

I 1895 fik den navnet Den Kgl. Afstøbningssamling og blev en af de tre grundpiller i det dengang nybyggede Statens Museum for Kunst. De to andre grundpiller var maleri- og skulptursamlingen og kobberstiksamlingen.

Men under en renovering af museet i 1960'erne blev Afstøbningssamlingen flyttet ud til et lager. Det var egentlig meningen, at den skulle vende tilbage til museet, men det kom den aldrig. Holdningen på museet var, at gipsafstøbningerne ikke var lige så fine som originale skulpturer og malerier, fordi de var kopier, og derfor ikke burde udstilles på museet.

I begyndelsen af 1980'erne gik det op for Bjørn Nørgaard og en række andre kunstnere, at samlingen stod og forfaldt i en gammel lade i Ledøje på Københavns vestegn.

Det lignede et lazaret med afbrækkede arme, ben og skår, har konservator

GODT UDSYN.

Museumsinspektør Henrik Holm i 'Kongeværelset' øverste oppe under taget på Vestindisk Pakhus. Den Kgl. Afstøbningssamling befinder sig på de første tre etager i det gamle hus. Foto: Miriam Dalsgaard

Jørgen Bau senere beskrevet det syn, der mødte dem, da de kom ind i lade.

De fik i samarbejde med Statens Museum for Kunst og Kulturministeriet arrangeret, at samlingen flyttede til Vestindisk Pakhus, der stod delvist tomt. De næste mange år blev pakhuset gjort i stand til at huse samlingen. Det krævede blandt andet, at der blev lavet hul mellem etagerne, så der var plads til de store rytterstatuer. Imens arbejdede konservatorer på at flikke stumper og skulpturer sammen, så afstøbningerne igen kunne vises frem for offentligheden og bruges af kunststuderende.

Alle skulpturer havde taget skade, og flere hundrede af dem så alvorligt, at de

ikke kunne reddes. I 17 år arbejdede konservatorer på at udbedre og reparere skaderne på den store samling.

I 1995 var de nået så langt, at dørene til det nye udstillingssted kunne åbnes.

Men heller ikke i Vestindisk Pakhus fik samlingen en høj prioritet hos Statens Museum for Kunst. Allerede i 2002 op-sagde man de fleste medarbejdere og reducerede åbningstiderne betydeligt.

Og da Statens Museum for Kunst blev ramt af de årlige grønthøsterbesparelser, valgte museet i 2016 at kvitte de to ugentlige åbningstidspunkter. Siden har Den Kgl. Afstøbningssamling kun været tilgængelig efter aftale mod betaling eller ved særlige arrangementer som Kultur-

natten og i udvalgte ferier.

De hvide mænds historie

I et hjørne af pakhuses stueetage stiller Henrik Holm sig foran en gipsafstøbning af en ung, nøgen mand med en kappe slynget om skulderen og det lange hår sat op i en slags knold på hovedet. Det er Apollon fra Bævedere, en af de mest berømte antikke romerske skulpturer.

»Det er gået op for mig, hvor tæt den sorte og den hvide historie hænger sammen. Pakhuset fortæller om vores historie med slaveriet. Og samlingen fortæller om hvidhed. Om hvordan man af racistiske grunde syntes, at kunst skulle

FAKTA

Vestindisk Pakhus

Bygningen stod færdig i 1783 i Toldbodgade i København. Den er opført af Vestindisk Handelsselskab primært som lager for kaffe fra Caribien.

I dag ejer Kulturministeriet og staten pakhuset. Bygningen huser Den Kgl. Afstøbnings-samling på de tre nederste etager, samt kostumer fra Det Kongelige Teater og en avissamling fra Det Kgl. Bibliotek på de resterende. Her er der ikke adgang for offentligheden.

I marts 2016 sløjfede Statens Museum for Kunst de faste åbningstider, så Den Kgl. Afstøbnings-samling kun er åben efter aftale og ved særarrangementer. Prisen er 1.250 kr. for adgang og 750 kr. for en omvisning. Alle weekender i juli-august vil der midlertidigt være åbent.

værehvid», siger han.

Netop Apollon fra Belvedere er ifølge Henrik Holm et helt centralt eksempel på den opfattelse.

Den tyske kunsthistoriker og arkæolog Johann Winckelmann, der regnes for skaberen af nyklassicismen og fik ekstremt stor indflydelse på sin eftertid, fremhævede i midten af 1700-tallet den hvide statue af den unge Apollon som det perfekte menneske.

»Winckelmann var oplysningsidealist«, siger Henrik Holm.

»Men han skrev også, at skønhed er hvid.

Og dermed var Winckelmann ifølge Henrik Holms tolkning med til at skabe

opfattelsen af en hvid race, som var alle andre overlegen, og at alle figurer derfor skulle være hvide. Som man fejlagtigt troede, at de oprindeligt var i antikken.

Apollon-figuren blev brugt til at markere den hvide vestlige civilisation. Lige som den ifølge Henrik Holm blev brugt som forbillede i 1800-tallets racelære.

»Apollon-figuren har den ideelle kranieform og den perfekte pande for det kaukasiske menneske, der er racismens ideal. Han er det ariske menneske, som nazisterne tager op«, siger Henrik Holm.

»Den her figur har været med til at skabe den racisme, hvor man så på farve og hovedform og troede, at det var naturligt og gudgivet, at de hvide skulle styre de

andre mere primitive og farvede mennesker. Derfor er den relevant i det her hus, for det er også den tankegang, der styrede, da man byggede pakhuset i 1780'erne.

Pakhusets lukkede etager

Henrik Holmlåser døren op til 4. sal. Etagen anvendes som magasin for en af Det Kgl. Biblioteks avissamlinger. Her ligger et eksemplar af stort alle danske aviser, der er udkommet siden 1700-tallet. Lige fra Grenaa Folketidendes til Sjællandske Faxer. Der findes tilsvarende avissamlinger andre steder i landet, men denne må være placeret på den bedste adresse.

På de øverste etager har Det Kgl. Teater

LAGERPLADS.

Omkranset af kostumer fra Det Kongelige Teater finder man det gamle højseværk, der blev brugt til at få sukker og kaffe ind i pakhuset. To etager er fyldt med gamle aviser fra Det Kgl. Biblioteks arkiv. Foto: Miriam Dalsgaard

kostumelager. Rækker af tøjstativer med kminoliner, underkjoler, militæruniformer og andre teaterkostumer står tæt. Englevinger i hvide og grønne fjer hænger i loftet, papkasser med høje sorte hatte i filt er pakket på hylde, læderbælter hænger sorteret efter farver, og kongekroner i simlisternglitter.

Ifølge Kulturministeriets notat vil det ikke være vanskeligt at finde alternative placeringer til avismagasinet og kostumelageret, »hvis en løsning for Afstøbnings-samlingen kommer på plads.

På 8. sal, helt øverst oppe under taget, åbner Henrik Holm dørene til Det Vestindiske Handelsselskabs mødelokale. Her sad direktionen på de 12 medaljonstole, der stadig står i lokalet omkring et ovalt bord.

Over det store vindue, hvorfra man kan se indsejlingen til Københavns inderhavn, stod der dengang skrevet: »Intet godt uden møje.«

»De har kunnet holde øje med alt, hvad der foregik. Se, hvilke skibe der kom ind. Jeg tror, at de har haft en fornemmelse af, at de var i midten af det danske rige«, fortæller Henrik Holm.

Rundt om bordet sad nogle af landets mest mægtige mænd på det tidspunkt. Blandt andet godsejer og plantageejer Ernst Schimmelmann, hvis familie havde omkring 1.000 slaver på De Vestindiske Øer. Samt skibsreder og storkøbmand Niels Ryberg, der handlede med slaver fra Guldkysten, fragtede dem til Vestindien og tog sukker med tilbage til Danmark.

»Det var nogle af de rigtig slæmme. Niels Ryberg tog flere slaver med, end skibene var beregnet til. Men kalkulen var, at der overlevede så mange, at det kunne betale sig«, siger Henrik Holm.

Ministeriet overvejer at sælge

Siden 2014 har Kulturministeriet overvejet at flytte Afstøbnings-samlingen og skille sig af med Vestindisk Pakhus.

For nylig indgik huset i en bygningsanalyse hos Finansministeriet, som skulle undersøge, om nogle af statens ejendomme burde sælges, så staten kunne slippe for vedligeholdelsesudgifterne.

Men Vestindisk Pakhus er fjernet fra analysen igen, fordi der endnu ikke er fundet et alternativt sted til Afstøbnings-samlingen.

Overvejelserne om at sælge huset ►

kører derfor videre i »et andet spor«, står der i det notat fra februar, som Politiken har fået aktindsigt i.

Politiken har flere gange henvendt sig til Kulturministeriet for at høre, hvad ministeriet nu gør sig af overvejelser om Afstøbningsamlingen og det mulige salg af Vestindisk Pakhus. Men ingen i ministeriet har ønsket at stille op til interview. I en mail skriver ministeriet:

»Kulturministeriet er i gang med at vurdere anvendelsesmulighederne af Vestindisk Pakhus, blandt andet i lyset af, at der er et misforhold mellem pakhusets attraktive placering og dets nuværende anvendelse. Der er ikke på nuværende tidspunkt nogen endelig konklusion på disse overvejelser.«

Men i notatet fra februar uddyber mi-

Vi ved ikke, hvad en brandsikring af Vestindisk Pakhus ville koste, men man skal passe på ikke at skabe en molbohistorie, hvor man laver noget, der koster næsten lige så meget, som man vil spare

Mikkel Bogh, direktør for Statens Museum for Kunst

nisteriet den forklaring. At der er »et misforhold« mellem den attraktive adresse og brugen af pakhuset, beror på, at Statens Museum for Kunst har valgt at lukke for den almindelige offentlige adgang til samlingen.

En lukning som ifølge museet udelukkende skyldes de store millionbesparelser, som staten pålagde museet.

Desuden fremhæver ministeriet, at den nuværende brandsikring langtfra er »optimal«.

Derfor skriver ministeriet, at »det på længere sigt er u hensigtsmæssigt at anvende bygningen til opbevaring af kulturarv«.

En molbohistorie

På Statens Museum for Kunst er man udmærket klar over problematikken, men oplyser, at museet sammen med Kulturministeriets sikringsudvalg har valgt at acceptere risikoen med den nuværende brandsikring, fordi man ikke har råd til at gøre andet.

»Hvis bygningen skal brandsikres efter de standarder, der gælder i Sølvgade (hvor Statens Museum for Kunst ligger, red), kræver det en gennemgribende ændring af den ældre bygnings konstruktion samt etablering af nye brandsikringstiltag, hvilket vil være yderst be kosteligt. Det ligger langt ud over museets egen økonomiske formåen«, siger Mikkel Bogh.

Han understreger desuden, at der heller ikke er samme krav til brandsi- ►

TYPHON. Kopi af skulpturgruppen, et uhyre med tredobbelt mandsoverkroppe, fra Athenatempelet på Akropolis i Athen. Originalen er lavet 570-550 f.v.t., kopien er lavet i 1906 af billedhugger Anne Marie Carl-Nielsen. Hun tog til Akropolis og lavede en lerkopi af den oprindelige figur. Ud fra den lavede hun en afstøbningsskulptur, som kunne bruges til at skabe gipskopien. Foto: Miriam Dalsgaard

kringen af Afstøbningssamlingen, fordi gipsafstøbningerne er klassificeret i en lavere kategori end museets originale værker.

Men det betyder ikke, at Statens Museum for Kunst mener, at det er en god løsning at flytte Afstøbningssamlingen og sælge pakhuset. For det kan vise sig at blive lige så dyrt som at sikre huset bedre.

»Vi ved ikke, hvad en brandsikring af Vestindisk Pakhus ville koste, men man skal passe på ikke at skabe en molbohistone, hvor man laver noget, der koster næsten lige så meget, som man vil spare,« siger Mikkel Bøgh.

Præcis hvad det vil koste at flytte samlingen og indrette den et nyt sted, der også skal være et attraktivt besøgssted, er der ikke lavet et estimat over.

»Men det er dyrt. Vi er oppe i et to cifret millionbeløb,« siger Mikkel Bøgh.

Han tror i øvrigt også, at staten kan få svært ved at sælge det fredede pakhuis.

»Der er for eksempel et kæmpe hånddrevet spil, man har brugt til at hejse kaffe op med. Det er utrolig flot, men også uhyggeligt, fordi det højst sandsynligt har været betjent af slaver. Det er fredet, så jeg gad godt se den investor, der skal bygge stedet om til ejerlejligheder. Og hvordan vil man trække lys ind? Det hus egner sig bedst til offentlig museum,« siger Mikkel Bøgh.

Men hvorfor så al den tvivl og usikkerhed om, hvad det skal ske med Afstøbningssamlingen og Vestindisk Pakhus?

»Den forklaring vi får, når vi spørger ministeriet om, hvorfor vi ikke bare kan få lov at beholde pakhuset, er, at der er en stor bølge i hele den vestlige verden for at nedbringe offentlige udgifter, og der er man opmærksom på salg af historiske bygninger,« siger Mikkel Bøgh.

Ifølge Politikens oplysninger overvejer Kulturministeriet at flytte samlingen ud på Brede Værk, der er ejet af Nationalmuseet.

Brede Værk har fungeret som Nationalmuseets afdeling for dansk industri-kultur, men lukkede i 2018 som følge af statens besparelser på de store statslige kulturinstitutioner.

Henrik Holm mener, at der er for lidt plads i Brede Værk til, at Afstøbningssamlingen kan vises ordentligt.

Også foreningen Afstøbningssamlingens Venner mener, at Brede Værk er en meget dårlig løsning.

»Samlingen står allerede tæt pakket i Vestindisk Pakhus, og der er mindre plads i Brede Værk. Der er heller ikke højt nok til loftet. En flytning til Brede vil være en defacto lukning af samlingen,« siger foreningens formand, Jonas Ben-card, der er tidligere forskningsmedarbejder på Thorvaldsens Museum.

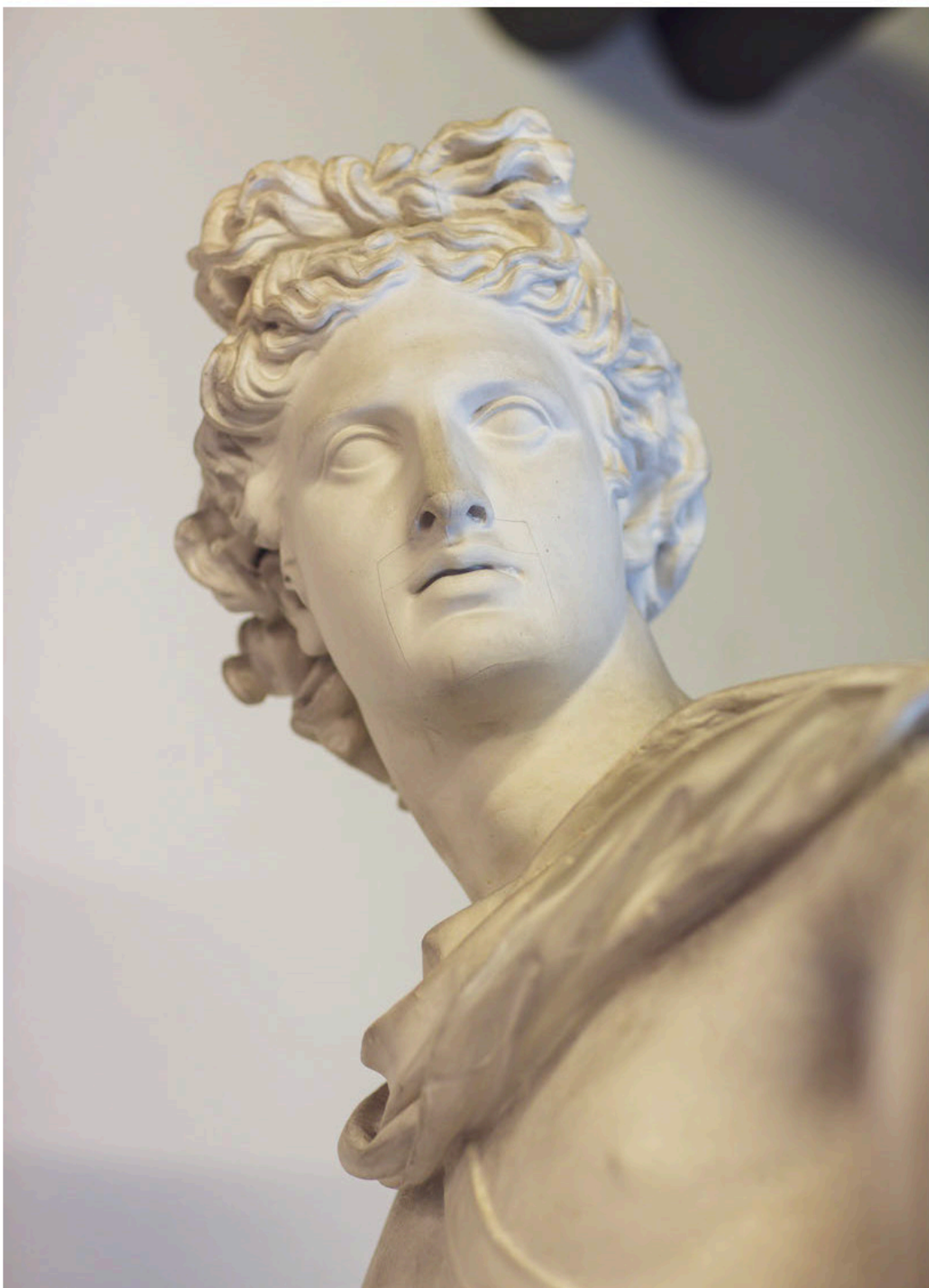
Samlingen er en del af os selv

Inæste uge har Bjørn Nørgaard sammen med foreningen Afstøbningssamlingens Venner foretræde for Folketingets Kulturudvalg.

Her vil de forsøge at overbevise politikerne om, at det er en værdifuld samling, der risikerer at gå tabt, hvis man flytter den.

»Nogle af de figurer, vi har i gips, findes faktisk ikke mere. De er gået til i krig og jordskælv og den slags. Andre af de oprindelige skulpturer er i væsentlig dårligere stand, end da man lavede gipsafstøbningerne,« siger han.

Afstøbningssamlingen er helt afgørende for vores forståelse af, hvem vi er, og hvordan vi er blevet til dem, vi er i dag, mener Bjørn Nørgaard. Det var med gipsafstøbningerne, at man befriede

APOLLON. Kopi af Apollon fra Belvedere, der formentlig er fra 350 før vor tidsregning og nu står på Vatikanmuseet. Kopien er lavet i 1897. Foto: Miriam Dalsgaard

kunsten fra kirker og konger og gjorde kunsten til en selvstændig måde at erkende verden på gennem sanserne, siger han:

»Det er udgangspunktet for den moderne kunst, vi har i dag. Uden gipsafstøbningerne var den selvstændige teori ikke udviklet – med den befriede menneskekrop, humanismen og det græske demokratisomideale for det moderne samfund.«

Han sammenligner Afstøbningssamlingen med nationalklenodier som Sol-

vognen og Guldhornene. Den er lige så vigtig for vores selvforståelse som land og nation, siger han.

»Smider vi det ud, er vi vældig ringe stede.«

Sammen med Foreningen Afstøbningssamlingens Venner mener Bjørn Nørgaard, at man bør åbne samlingen på fuld tid. Samt give afstøbningerne en etage eller halvanden mere i Vestindisk Pakhus. Derudover mener de, at man bør indrette et kolonimuseum eller informationscenter om kolonitiden på de

etager, hvor Kongeværelset og det store hejse spil er.

»Gipssamlingen er jo født i samme periode som pakhuset. På den ene side dyrkede man den græske ånd, demokrati og humanisme, og på den anden finansierede man en stor del af butikken ved at sælge slaver. Den dobbelthed i vores kultur kunne vi fint diskutere i Vestindisk Pakhus. Så de to historier bliver flettet sammen,« siger Bjørn Nørgaard.

torben.benner@pol.dk
ida.herskind@pol.dk